

აჭარის სტამბა

ACHARA PUBLISHING HOUSE

მადინა უგლავა-ჯინჯიხაძე

ილია ჭავჭავაძის ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკა
საქართველო, ქუთაისი

Madina Uglava-Jinjikhadze

Ilia Chavchavadze Kutaisi Public Library
Georgia, Kutaisi

ABSTRACT

The history of the publishing house in Achara seems interesting to us. After Batumi was taken back to Georgia by Russia, the affairs of the publishing houses and work developed rapidly.

According to Zakaria Chichinadze, the first Russian-Georgian publishing house was established in 1880 by Alexandre Makharadze.

In 1904 Kotsia Tavartkiladze established the publishing house “Imedi”.

In 1910 Niko (Nestor) Khvingia and Vakhtang Chantladze opened their publishing house.

The first published book was printed in 1881 in Batumi,

The first periodical editions were published in the beginning of the 20th century.

The first and the most significant edition was published in 1899 by the brothers - Tavartkiladzes. It was a colored and expensive edition of Shota Rustaveli’s “Knight in the Panther’s skin”.

The best thing to be proud of is publishing the first printed constitution of Georgia in Batumi and particularly in Khviangia’s publishing house.

After establishing the Soviet regime the republican newspapers were printed since 1921 “Soviet Achara” and “Sovetskaya Adjaria”, also since 1967 “Moriak Gruzii” in Russian language and some regional newspapers; The literature and fiction and social-political journal “Chorokhi” - the publishing organ of Achara branch of the Georgia’s writers Union is published since 1958 year.

In 1921 the publishing house “Sabchota Achara” [the Soviet Achara] was also established.

საკვანძო სიტყვები: წიგნიერება, წიგნების გადაწერა, სტამბები, აჭარის სტამბა, ალექსანდრე მახარაძე, კოწია თავართქილაძე, ხელადის სტამბა, ბათუმი.

Keywords: Literacy, book copy, publishing houses, Achara Publishing house, Alexander Makharadze, Kotsia Tavartkiladze, Kheladze Publishing house, Batumi

აჭარის წიგნიერების ფესვები შორიდან მოდის. ფეოდალურ ხანაში მისი კულტურა მაღალ დონეზე იდგა. კარგად იყო განვითარებული წიგნიერება და წიგნების გადაწერა. ტბელ აბუსერიძის (1190-1240) მშობლიურ კუთხეში ეს გასაკვირიც არ უნდა იყოს. შემდგომში ეს საქმიანობა ღირსეულად გააგრძელა აჭარის სტამბამ.

ზაქარია ჭიჭინაძის ცნობით, პირველი რუსულ-ქართული სტამბა 1880 წელს გაიხსნა ალექსანდრე მახარაძის მიერ. „ამ სტამბის გახსნის დროს ბათუმი რუსთაგან ახალი აღებული იყო და ამიტომ ბათუმში სტამბის გახსნა იმ დროს სამაგალითო იყო ალ. მახარაძისაგან“ (ჭიჭინაძე 1900: 114). ისევ ზაქარია ჭიჭინაძის ცნობით, 1878 წელს, როცა „ოსმალეთის საქართველოს ერთი ნაწილი რუსეთის საქართველოს შემოუერთდა“, თბილისელმა სტეფანე მელიქიშვილმა, სერგეი მესხის ცოლისძმასთან ერთად, გახსნა სტამბა ბათუმში, მაგრამ რაკი მესტამბეები ბათუმში არ ცხოვრობდნენ, საქმე შეფერხდა. მათ სტამბა მიყიდეს ალექსანდრე მახარაძეს, რომელიც იქვე ცხოვრობდა და საქმეც კარგად იცოდა. სწორედ ეს სტამბა არის პირველი სტამბა ბათუმში. ქართულ ენაზე აქ მხოლოდ განცხადებები იბეჭდებოდა, რადგან რუსულ და უცხო ენაზე ბეჭდვას დიდი შრომა სჭირდებოდა და ქართულისთვის დრო არ რჩებოდათ. ამ სტამბაში თავადმა ვაჩნაძემ, ქართველმა სამხედრო პირმა, დაიწყო რუსული გაზეთის გამოცემა. ასე რომ, მახარაძის სტამბას ქართული საქმე არ გაუკეთებია, მაგრამ მაინც დიდია მისი დამსახურება ბათუმის ისტორიაში, რადგან მან გზა გაუხსნა სტამბა-ლითოგრაფიის საქმის განვითარებას აჭარაში.

ამის შემდეგ, 1904 წელს, კოწია თავართქილაძემ გახსნა სტამბა „იმედი“ ბათუმში და ქართული წიგნების ბეჭდვაც დაიწყო. წიგნების გამომცემელმა ამხანაგობამ „გლეხმა“ პირველად ბათუმში ამ სტამბაში დაიწყო გამომცემლობა (ჭიჭინაძე 1900: 520). 1906 წელს, ფინანსური გაჭირვების გამო, კოწია თავართქილაძემ სტამბა თბილისში გადაიტანა.

1910 წელს ნიკო (ნესტორ) ხვინგამ და ვახტანგ ჩანტლაძემ გახსნეს სტამბა. მათ კარგად იცოდნენ ეს საქმე და ქართულ წიგნებთან ერთად გაზეთების გამოცემასაც უწყობდნენ ხელს. 1913 წელს მოხდა დიდი ტრაგედია: ალექსანდრე მახარაძემ მოკლა ვახტანგ ჩანტლაძე, რის გამოც მას 12-წლიანი კატორღა მიუსაჯეს. მას შემდეგ ხვინგია მარტო უძღვებოდა საქმეს. ამ პიროვნების დახმარებით დაიწყო ბათუმში ყოველდღიური ქართული გაზეთის გამოცემა სპირიდონ ჭელიძემ. ნიკო ამ გაზეთში ხშირად აქვეყნებდა წერილებს.

მე-19 საუკუნის დასასრულსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ბათუმში მრავალი სტამბა გაიხსნა. მე-20 საუკუნის დასაწყისში პირველი პერიოდული გამოცემებიც გამოჩნდა. გამოდიოდა გაზეთები: „შიკრიკი“ (1907-1908), „ბათუმის გაზეთი“ (1911-1914), „სამუსლიმანო საქართველო“ (1919-1921) (ქსე 1981: 332). ამავე პერიოდში, ისევე როგორც მთელ საქართველოში, ძალიან აქტიური იყო სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია და 1901 წლის ნოემბერში, რსდმპ თბილისის კომიტეტის დავალებით, ი. სტალინმა, მოწინავე მუშების დახმარებით, ბათუმში შექმნა და განამტკიცა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციები და დააარსა არალეგალური სტამბა (ქსე 1981: 332).

ბათუმში პირველი ნაბეჭდი წიგნი გამოიცა 1881 წელს – „Морское купанье в Батуми“, პირველი ნაბეჭდი ქართული წიგნი 1889 წელს – „ახალი სახალხო ლექსები სედლოზზედ, სალდათობაზედ და ჯიბის ფულზედ“ (შედგენილი მღვდლის შვილის გერასიმე თევზაძისაგან). 1899 წელს ძმებმა თავართქილაძეებმა დაბეჭდეს შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ ფერადი ბეჭდვით, ძვირადღირებული გამოცემა (<https://www.bsu.edu.ge/sub-20/page/3-240/index.html>). ეს იყო პირველი უმნიშვნელოვანესი გამოცემა აჭარაში.

ხელაძის სტამბაში, რომელიც 1890 წლიდან არსებობდა ბათუმში, პირველად ქართულ ენაზე დაიბეჭდა ჰიუგოს „პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი“ და რუსულად დაისტამბა პუშკინის „რუსლანი და ლუდმილა“.

ყველაზე საამაყო კი, რაც ბათუმს და კონკრეტულად ხვინგას სტამბას აქვს, არის ის, რომ აქ დაიბეჭდა საქართველოს პირველი კონსტიტუცია. ამ დროს წითელი არმია უკვე თბილისის მისადგომებთან იდგა, ხოლო დამფუძნებელთა საბჭოს წევრების დიდი ნაწილი დასავლეთ საქართველოში იყო წასული. მთავრობას რომ უფლებამოსილება მინიჭებოდა, საქართველო წარმოედგინა და მისი ინტერესები დაეცვა, კონსტიტუცია დაჩქარებული წესით დაბეჭდეს. გამოცემის ზუსტი თარიღი უცნობია, მაგრამ, სავარაუდოდ, 1921 წელს უნდა იყოს დაბეჭდილი. ნესტორ ხვინგია არც ერთი პარტიის წევრი არ იყო, მაგრამ იყო სოციალ-დემოკრატებთან დაახლოებული პირი, ამიტომ არჩევანი მასზე შეაჩერეს და მან 100 ცალი კონსტიტუცია უფასოდ დაბეჭდა (<https://batumelebi.netgazeti.ge/news/36565>).

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ გამოდის რესპუბლიკური გაზეთები: „საბჭოთა აჭარა“ და „სოვეტსკაია ადჟარია“ 1921 წლიდან – „მორიაკ გრუზი“ (1967 წლიდან, რუსულ ენაზე), რაიონული გაზეთები. 1958 წლიდან გამოდის საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი „ჭოროხი“ (ქსე 1981: 332).

გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარაც“ 1921 წელს დააარსდა და ის ყოველწლიურად 60-ზე მეტი დასახელების წიგნს ბეჭდავდა, საერთო ტირაჟთ 200 000. გამომცემლობის პოლიგრაფიის ბაზა იყო ბათუმის №9 სტამბა (https://ka.wikipedia.org/wiki/საბჭოთა_აჭარა). ამ გამომცემლობაში

დაიბეჭდა კლასიკოსთა არაერთი ნაწარმოები, რომლებიც, იმ დროისთვის არსებული წიგნების დეფიციტის პირობებში, ხელმისაწვდომი იყო ყველა მოქალაქისათვის.

დასასრულ, სიამაყით აღვნიშნავ, რომ ქუთაისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკის იშვიათ გამოცემათა და რესტავრაციის განყოფილებაში დაცულია ბათუმში გამოცემული უნიკალური წიგნები:

1. ხუსკივაძე, „ეკატერინე ბატონიშვილი“, 1895 წელი, ბათომი.
2. ქვარიანი, „ევროპის მეაზრემეობა“, 1901 წელი, ბათომი.
3. რუბკინი, „მარჯნები და ადამიანები“, 1906 წელი, ბათომი.
4. კლდიაშვილი, მოთხრობები, 1911 წელი, ბათომი.
5. ჰიუგო, „მხიარული ცხოვრება“, 1911 წელი, ბათომი.
6. ზ. ჭიჭინაძე „ისტორია ოსმალეთს ყოფისა“, 1912 წელი, ბათომი.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ჭიჭინაძე 1900: ჭიჭინაძე ზ., ისტორია ქართული სტამბისა და წიგნების ბეჭდვისა 1926-1900. სტამბა ექ. ივ ხელაძისა. თბილისი, 1900.

ჭიჭინაძე 1913: ჭიჭინაძე ზ., ქართული სტამბები 1926-1916, სტამბა „განათლება“ დ. ლ. პიტნავასი. თბილისი, 1913.

ქსე 1981: ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, თბილისი, 1981.

ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი-საგამომცემლო საქმის ისტორიის ფურცლებიდან: <https://www.bsu.edu.ge/sub-20/page/3-240/index.html>

ანანიძე: რატომ დაიბეჭდა საქართველოს პირველი კონსტიტუცია ბათუმში. [https://batumelebi.netgazeti.ge/news/36565\(21.02.2016\)](https://batumelebi.netgazeti.ge/news/36565(21.02.2016)).